

KATILIMCI BÜTÇE

AÜ SBF Maliye
Yerel Yönetimler Maliyesi
Prof. Dr. H. Hakan YILMAZ

BÜTÇE: KISA BİR HATIRLAMA

- Katılım ve Danışma konusu
- Bütçe hakkı ve onay alma
- Bütçe yaparken bir çok karar alınır

Bütçe ve Katılımcılık

- **Bütçe yapma ve uygulama bir yetki alma (vatandaştan veya onun seçtiklerinden) ve bu yetkiyi kullanma (verilen yetkinin sınırları ve öncelikleri çerçevesinde) meselesidir.**
- Bu yetkinin kullanılmasında **keyfilik** (yöneticinin keyfine göre yapacağı harcamalar için kafasına göre vergi ve yükümlülük koyması) yüzyıllar boyu toplumsal mücadelelere yön veren bir husus olmuştur. Yöneticinin halktan topladığı vergileri kendi çıkarları için kullanması batıda **vergi isyanları** denen toplumsal ayaklanmalara yol açmıştır.
- Bunun sonucunda yöneticinin (kralın) vergi koyma yetkisinin sınırlanışı örneğin İngilizlerin Anayasası sayılabilecek bir dizi hukuki düzenlemenin temelini atmıştır. Seçilmemişlerin vergi koyma ve harcama yapma yetkisinin kısıtlanması ve onaya tabi olması demokrasiye geçişin ön aşamasıdır ve bu yetkinin halka (demokrasilerde vatandaşa) ait olmasına **BÜTÇE YAPMA HAKKI (BÜTÇE HAKKI)** diyoruz.

Bütçe ve Katılım

- Yöneticiler seçilmiş olsun veya olmasın halktan topladıkları kaynakları yine halkın tercihleri yönünde kullanmak ve bu kaynakların nasıl kullanıldığını hesabını vermek durumundadır. (PARALAR NEREYE GİDİYOR ?)
- SONUÇ : Vatandaşın bütçe hakkı bütçenin katılımcı boyutunu gösterir. Biz vatandaşlar çoğu kez bu hakkın farkında olmayız. Zira seçimlerde bunu siyasetçiye devrettikten sonra gerisini pek takip etmeyi pek sevmeyiz.

Katılımcı Bütçe

- Katılımcı bütçe bu kararların alınmasında kent halkının söz sahibi olması demektir.
- Katılımcı bütçe yerel yönetimlerde işlerliği olan bir yöntemdir. Çünkü yerel yönetim bütçesi hizmete yönelik bir bütçedir ve katılım koşulları daha kolay gerçekleşebilir.
- Katılımcı bütçe; bütçenin yapılmasına mahallelinin ve onun örgütlerinin, belediye görevlilerinin, seçilmiş meclis üyelerinin bütçe kararlarının alınmasında birlikte çalışması demektir.

KATILIMCI BÜTÇE NEDİR?

- Katılımcı bütçe kentliye, mahalle halkına seçimden seçime oy vermenin dışında parasının nereye harcanacağı konusunda karar vermek için gerçek bir imkan sunma denemesidir.
- Katılımcı bütçe demokrasinin günlük hayatın bir parçası olması demektir. Kentliye mahallesinin ve kentinin sorunlarına çözüm bulmada imkan sunar. Bunların sonucunda, **o mahallenin, ama en önemlisi o kentin insanı olma imkanı verir.**

KATILIMCI BÜTÇE NE DEĞİLDİR?

- Katılımcı bütçenin her derde deva bir yapısı da yoktur.
- Katılımcı bütçe imkanların üstünde yaşamak için tabağımıza her yemekten bir parça koyalım demek değildir.
- Katılımcı bütçe vakit geçirmek, dostlar alışverişte görsün, “maksat katılım olsun” diyerek yapılacak bir faaliyet değildir.
- Katılımcı bütçe bütçenin hepsinde kararlara katılma demek değildir.
- Seçilmişleri (başkan ve meclis) dışlamak demek değildir. Sesi daha çok çıkanların zorbalığı (katılımın deformasyonu-kötüye kullanılması) demek değildir.
- Katılımcı bütçe mahallelinin ve STK’ların belediye bütçesinden (pastadan) pay kapma yarışı demek de değildir.

KATILIMCI BÜTÇE

- Sonuç olarak katılımcı bütçe bir demokrasi sürecidir. Katılım ruhunun canlandırılması ve hissedilmesinin bir aracıdır.
- Fedakarlık ve sabır gerektirir.
- Dünyada katılımcı bütçe uygulamasının tam anlamı ile yerleştiği ülkelerde bu süreç ortalama 7 yıl almaktadır. Dolayısı ile bu süreç kolay değildir. Zamana ihtiyaç gösterir.

KATILIMCI BÜTÇENİN DOĞUŞU

- Katılımcı bütçe Brezilyanın Porto Alegre kentinde doğmuş bir uygulamadır.
- Teorisi uygulamalardan hareketle oluşturulmaya çalışılmaktadır.
- Katılımcı bütçenin yaygınlaşmasına yol açan faktörler
 - Hızlı kentleşme
 - Kent içindeki farklılıklar
 - Temsili demokrasi sorunu
 - Yolsuzluklar
 - Antidemokratikleşme

KATILIMCI BÜTÇE NİYE DOĞDU ?

- Bugün dünyada kentleşme ve demokrasi sorunları konusunda bazı çıkmazlar yaşanmaktadır.
- Gelecek on yılda dünya nüfusunun 2/3 'ü kentsel alanlarda yaşıyor olacak. Gelişmekte olan ülkelerde 1990 da nüfusu bir milyonun üzerinde 213 kent varken bugün bu sayı 261 kentler içinde de farklılıklar var. Gelir dağılımı adaletsizlikler, gençlik, çevre kadın sorunları vb.
- Dolayısı ile kentleşme giderek karmaşıklaşıyor ve bu nüfusun istediği hizmetleri verebilmek yeni fikirlere ihtiyaç gösteriyor.
- Bu yeni fikirler doğal olarak hangi kaynaklarla hangi hizmetlerin verileceği konusuna yani bütçe konusuna da yansıyor.
- Öte yandan temsili demokrasinin gerçek temsil niteliği sorgulanıyor. Seçilenler gerçekten kendilerini seçenlerin mi yoksa çıkar gruplarının mı temsilcisi ? kaynakları gerçekten yerinde mi kullanıyorlar yoksa “peşkeş” bir durum mu var ?

KATILIMCI BÜTÇE NİYE DOĞDU ?

- Dünyada ve ülkemizde gözlenen yolsuzluklar, çıkar grupları ve siyasetçiler arasındaki onaylanmayacak türden ilişkiler, vatandaşın giderek seçim ve demokrasiden soğumasına (seçimlere katılma oranlarının düşmesi, kararsız oyların artması) , izole olmasına, cemaatleşmesine, anti demokratikleşmeye uçlara kaymasına yol açıyor.
- Sonuçta bir yandan artan nüfus ve kentleşme sorunları büyürken bir yandan da bunlara temsili demokrasi içinde çare bulmak ve kaynak tahsis etme beklentisi giderek zayıflıyor.
- KATILIMCI BÜTÇE BU ÇIKMAZLARA ÇÖZÜM BULUNMASININ BİR YOLU OLARAK GÖRÜLÜYOR.
 - Mevcut kaynakların dağıtımında vatandaşları sürece katmak böylece dışta kalmış sesi az duyulanlara da ulaşarak hizmeti götürmek
 - Temsili demokrasinin temsil sorununun çözümüne katkı vermek

KATILIMCI BÜTÇE NEREDE DOĞDU ?

(Porto Alegre Dinamiği)

- Katılımcı Bütçenin ilk keşfedildiği yer Brezilyanın Güney Rio Grande eyaletinin Porto Alegre kentidir. Bu kent yaklaşık 1,3 milyon nüfuslu 16 bölge ve bölgelerin altında mahallelerin yer aldığı bir kent görünümündedir.
- Porto Alegre’de ve Brezilyada genel olarak katılım tarihsel bir temele sahiptir. STK, sendika, dernek, mahalleli örgütlenmesi vb 1950’li yıllara ve daha öncesine dayanmaktadır.
- Porto Alegre’de Katılım ve örgütlenme geleneğinin tarihsel temelleri;
 - Köleciliğin nisbeten daha az yaygın olması,
 - Polis gücünün yerel olması (Ulusal Muhafızlara dayalı ordu yapısının yerine yerel milis gücü örgütlenmesinin olması),
 - Büyük toprak sahipliğinin yerine küçük mülkiyetin ve nisbeten daha eşitlikçi bir sosyal yapının olması,
 - Brezilyadaki iç göç hareketleri açısından nüfusunun büyük ölçüde göçmenlerden oluşması ,
 - Sol geleneğin güçlü olması ve diktatörlük rejimine karşı toplumsal muhalefet geleneğinin öncülüğü

KATILIMCI BÜTÇE NEREDE DOĞDU ?

(Porto Alegre Dinamiği)

- Ek olarak 1980'li yıllara gelene kadar Porto Alegre belediyesinin diktatörlük rejimi altında sağ–elit siyaset tarafından yönetilmesi ve kaynakların yolsuzluklara meyyal bir biçimde israf edilmesi, yoksulların durumunun gözetilmemesi,
- Demokrasiye geçiş döneminde yeni anayasanın katılımcı bütçeye temel teşkil edebilecek bazı açılımlara imkan vermesi,
- Demokrasiye geçiş döneminde İşçi Partisinin bu dinamikler çerçevesinde katılımcı bütçeyi , kaynakların daha eşit bir biçimde dağıtılmasında araç olarak kullanma kararı vermesi sözü ile iktidara gelmesi ve uygulamaya başlaması (1988)
- Katılımcı bütçe hali hazırda Brezilyada 140'a yakın kentte uygulanmaktadır. Porto Alegre'nin 260 milyon Dolar tutarında (Toplam bütçenin % 17-20 si) yerel yatırım projesi katılımcı bütçe yolu ile kararlaştırılıp uygulanmaktadır. 2004 de sağ siyasetin tekrar belediye seçimlerini kazanması nedeni ile katılımcı bütçenin geleceği konusunda bazı tartışmalar yapılmaya başlanmıştır.

AB / Yerel Yönetim Bütçelerine Vatandaş Katılımı

- **AB Standartları**

- Katılım-Paydaşların işin içine katılması
- Saydamlık ve Hesap verilebilirlik-Kamuya tam bilgi verme
- Etkinlik – süreç bilgiye erişime imkan sağlar
- Koordinasyon – Geri besleme ve süreçte iyileştirme
- Bütçelerin vatandaş ile görüşülmesi yasa gerekliliği
- Mali raporlar denetlenip halka açıklanıyor

AB/Katılım Yöntemleri

- Vatandaş Anketleri-Soru Formları
- Mülakatlar
- Vatandaş şikayetleri
- Geçici veya sürekli istişari grup oluşturma / odak gruplar
- Mecliste Bütçe Açık Oturumları
- Mahalle toplantıları (Halk Meclisleri)
- Atölye Çalışmaları/Konferanslar
- **DAHA YUMUŞAK BİR MEKANİZMA**

Vatandaş Katılımının olumlu yanları

- Vatandaş nezdine güven sağlanması
- Mahalli ihtiyaç ve önceliklerin tesbitine yardımcı olması
- Kent ve vatandaşlık kültürü yaratır
- Hakların ve sorumlulukların korunmasının sağlanması
- Yatırımlara ayrılan kaynakların daha iyi tahsisi

Vatandaş Katılımının eksik yanları

- Mutabakata varma güçlüğü
- Zaman alması ve gerektirmesi
- Bilgi eksikliği
- Konuların karmaşıklığı

AB/Bütçe sürecine vatandaş katılımının iki alanı

1. Stratejik Planlama Süreci

- Belediyenin vizyonu
- Belediyenin fiziki gelişimi
- Yaşam Kalitesi
- Sunulacak Hizmetler

2. Halkın katıldığı Bütçe Görüşmeleri

- Önceki yıl bütçe uygulama sonuçları
- Gelecek Yıl Bütçesi
 - Belediyenin cari bütçesi
 - Sermaye Yatırım Planı

AB/Bazı Yöntemler

Vatandaş Yatırım İzleme Komiteleri

- Yatırımların Vatandaş tarafından İzlenmesi Komitesi
- Araştırma sonuçlarının kullanılması
- Halkla İlişkiler Kampanyası
- Belediye Uzman raporu
- Toplum önceliklerinin belirlenmesi
- Kabul edilen önerilerle birlikte raporun nihai hale getirilmesi

Yatırım kartları

- Vatandaşlar kendi yatırım önceliklerini açıklayabilme şansına sahipler
- Kartlar mümkün olan Bütün kamusal alanlara dağıtılıyor
- Belediyenin yatırım hizmetleri dairesinden bilgi alınabiliyor
- **Belediye görevlileri vatandaşların önceliklerini görebiliyor**